

10 Aralık 2022

Verilerle 2022 Yılında

Türkiye’de İnsan Hakları İhlalleri

YAŞAM HAKKI

İnsan hakları savunucuları olarak yaşam hakkı ihlallerine dair yıllardır değişmeyen değerlendirmeler yapmanın tıkanmışlığı içindeyiz. İnsan hakları fikrini referans almaktan tümüyle vazgeçen siyasal iktidarın ekonomiden toplum sağlığına kadar ülkenin tüm meselelerini güvenlik sorunu haline getiren, toplumu kutuplaştıran, şiddeti esas alan, bilhassa da Kürt sorununun ve uluslararası sorunların çözümünde çatışma ve savaşı tek yöntem haline getiren politikaları sonucu 2022 yılında da kaygı verici boyutta yaşam hakkı ihlalleri yaşanmıştır.

Yaşam hakkı ihlalleri, sadece devletin güvenlik güçleri tarafından gerçekleştirilen ihlaller ile sınırlı değildir. Yapısal şiddetin bir ürünü olarak ve/veya üçüncü kişiler tarafından gerçekleştirilen fakat devletin, “önleme ve koruma” yükümlülüğünü yerine getirmeyerek neden olduğu ihlalleri de kapsamaktadır.

İnsan Hakları Derneği (İHD) ve Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TIHV) Dokümantasyon Birimi/Merkezi verilerine göre 2022 yılının ilk 11 ayında:

- Kolluk güçlerinin yargısız infazı, dur ihtarına uyulmadığı gerekçesiyle veya rastgele ateş açması sonucu 8 Aralık 2022 tarihi itibarıyla 1’i çocuk 15 kişi yaşamını yitirdi, 1’i çocuk ve 12’si mülteci toplam 23 kişi yaralandı.
- Gözaltında bulunan 1 kişi şüpheli bir şekilde yaşamını yitirdi.
- Ülke içinde yaşanan silahlı çatışmalar sonucunda en az 21 güvenlik görevlisi (16’sı asker, 4’ü polis, 1’i korucu), 70 militan, 5 sivil olmak üzere en az 96 kişi yaşamını yitirdi. Aynı dönemde 33 güvenlik görevlisi (23’ü asker, 8’i polis, 2’si korucu), 22 sivil olmak üzere en az 55 kişi yaralandı.
- Türkiye, 2022 yılı içinde de Suriye, Kuzey Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi (IKBY) sınırları içinde askeri harekâtlara devam etmiştir. Tespit edilebildiği kadarıyla bu harekâtlar sırasında 85 güvenlik görevlisi (78’i asker, 1’i polis, 6’sı korucu), 1 sivil, 188 militan olmak üzere toplam 274 kişi yaşamını yitirdi, 20 asker, 24 sivil olmak üzere toplam 44 kişi yaralandı.

Özellikle sınır ötesi operasyonlarda uçaklar ve silahlı insansız hava araçları ile yapılan saldırılarda sivillerin maruz kaldığı yaşam hakkı ihlallerine dair ciddi şikayetler bulunmaktadır. Keza son dönemde sınır ötesi operasyonlar sırasında kimyasal silah kullanıldığı yönünde kimi şikayet ve ihlal iddiaları da sözkonusudur. Tüm bu şikayetler ve ihlal iddiaları, Türkiye’nin de bir parçası olduğu evrensel hukuk ilkelerine uygun olarak bağımsız ve etkin biçimde araştırılmaya muhtaçtır.

- Güvenlik güçlerine ve/veya resmi kurumlara ait araçların çarpması sonucu en az 3 kişi yaşamını yitirdi, 1’i çocuk 2 kişi yaralandı.

- Mayın ve sahipsiz bomba vb. patlaması sonucu en az 1 çocuk yaşamını yitirdi, 3'ü çocuk 7 kişi de yaralandı.
- Hapishanelerde hastalık, intihar, şiddet, ihmal vb. çeşitli gerekçelerle en az 61 kişi yaşamını yitirdi.
- Mülteciler/göçmenler, Kürtler, LGBTİ+'lar, Aleviler ve gayri müslimleri hedef alan ırkçı ve nefret içerikli saldırılar sonucu 15 kişi yaşamını yitirdi, 41 kişi yaralandı.
- Düzenlenen bir bombalı saldırı sonucu 2'si çocuk 6 kişi yaşamını yitirdi.
- Yapılan saldırılar sonucu 1 gazeteci yaşamını yitirdi, en az 3 gazeteci ise yaralandı.
- Zorunlu ya da muvazzaf olarak askerlik görevini yaparken en az 10 kişi kaza, patlama ve/veya şüpheli bir şekilde yaşamını yitirdi, 6 kişi yaralandı.
- İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi'nin (İSİG) verilerine göre iş kazaları/cinayetleri sonucu Türkiye'de 2022 yılının ilk 10 ayında en az 1521 işçi yaşamını yitirdi.

14 Ekim 2022 tarihinde Bartın'ın Amasra ilçesinde, Türkiye Taşkömürü Kurumu Amasra Müessese Müdürlüğü'ne bağlı kömür madeninde tedbirsizlik ve ihmaller sonucu meydana gelen patlamaya bağlı olarak 42 işçinin yaşamını yitirmesi işçi sağlığı ve iş güvenliği açısından mevcut yetersizliklerin, ihmallerin ve zihniyetin nedenli ağır hak ihlaline yol açtığını bir kez daha açıkça ortaya koymuştur.

- Binanet'in verilerine göre 2022 yılının ilk 11 ayında erkekler tarafından en az 308 kadın, 36 çocuk öldürüldü.
- Resmi açıklamalara göre 30 Ekim 2022 itibarıyla, Covid-19 salgını nedeniyle yaşamını yitiren kişi sayısı 101.327'e, vaka sayısı ise 16.976.729'a ulaşmıştır.
- 2022 yılının ilk 10 ayında Covid-19 nedeniyle 22 sağlık çalışanı yaşamını yitirmiştir.

İŞKENCE ve DİĞER KÖTÜ MUAMELE

Anayasa'nın ve evrensel hukukun mutlak olarak yasaklamasına ve insanlığa karşı bir suç olma vasfına rağmen işkence olgusu 2022 yılında da Türkiye'nin en başat insan hakları sorunu olmuştur. Denilebilir ki, siyasal iktidarın baskı ve kontrole dayalı yönetme tarzı sonucu günümüzde tüm ülke adeta işkence mekânı haline gelmiştir.

Siyasal otoriterleşmeyle orantılı olarak devlet erkinin çeşitli kademelerinde yaygınlaşan yasa, kural ve norm denetiminden kaçınma, keyfilik, bilinçli ihmal gibi sebeplerle usul güvencelerinin ihlal edilmesi, gözaltı sürelerinin uzunluğu, izleme ve önleme mekanizmalarının işlevsiz kılınması ya da bağımsız izleme ve önlemenin hiç olmaması vb. nedenlerle resmi gözaltı merkezlerinde işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarında ciddi bir artış görülmektedir. Yıl içinde resmi gözaltı merkezlerinde yaşanan çok sayıda kaygı verici işkence uygulaması basına, mahkeme tutanaklarına, ulusal ve uluslararası insan hakları kurumlarının raporlarına yansımıştır.

2022 yılının ilk 11 ayında;

- TİHV'e işkence ve diğer kötü muameleye maruz kaldığı iddiasıyla toplam 1130 kişi başvurmuştur. Başvuranların 700'ü aynı yıl içinde işkence ve kötü muamele gördüklerini belirtmişlerdir.
- İHD Dokümantasyon Birimi'nin tespitlerine göre resmi gözaltı yerlerinde en az 980 kişi işkence ve diğer kötü muameleye maruz kalmıştır.

Kolluk güçlerinin barışçıl toplantı ve gösterilere müdahalesi sırasında, sokak ve açık alanlarda ya da ev ve iş yeri gibi mekânlarda, yani resmi olmayan gözaltı yerlerinde ve gözaltı dışındaki ortamlarda yaşanan işkence ve diğer kötü muamele uygulamaları, 2022 yılında da tüm yoğunluğu ile devam etmiştir. Kolluk güçlerinin, evrensel hukukta ve ülke yasalarında tanımlanan zor kullanma yetkisinin çok ötesine geçen kural dışı, denetlenmeyen, cezalandırılmayan, siyasal iktidar tarafından görmezden gelinen, hatta teşvik edilen bu şiddeti sıradanlaşarak gündelik yaşamın bir parçası haline gelmiştir.

2022 yılının ilk 11 ayında;

- TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin verilerine göre kolluk güçlerinin toplanma ve gösteri özgürlüğü kapsamında yapılan barışçıl eylem ve etkinliklere müdahalesi sonucu, 143'ü çocuk olmak üzere, en az 5.148 kişi işkence ve kötü muamele niteliğindeki uygulamalar ile gözaltına alındı, en az 42 kişi yaralandı.

- İHD Dokümantasyon Birimi'nin verilerine göre ise kolluk güçlerinin toplanma ve gösteri özgürlüğü kapsamında yapılan barışçıl eylem ve etkinliklere müdahalesi sonucu en az 5323 kişi işkence ve diğer kötü muameleyle maruz kalmıştır.

- TİHV Dokümantasyon Merkezinin verilerine göre 2022 yılında sokakta ve açık alanda en az 225 kişi, ev baskınları sırasında 28 kişi işkence ve diğer kötü muameleyle maruz kalmıştır.

Yakın tarihimizin en utanç verici insan hakları ihlallerinden biri olan insanlığa karşı suç niteliğindeki zorla kaçırma/kaybetme vakalarında OHAL'in ilan edildiği 2016 yılından bu yana yeniden bir artış görülmesi son derece endişe vericidir. Gözaltında zorla kaybetme eylemi anlık bir eylem değildir ve büyük çoğunlukla işkencenin eşlik ettiği belirli bir alıkoyma süresini içerir ve genellikle de ölümle sonuçlanır. Bu nedenle çoklu ve ardışık ihlallere yol açmaktadır.

- TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin tespitlerine göre 2022 yılı 11 ayı içinde 1'i kaçırma girişimi olmak üzere en az 3 kişi kaçırılmıştır.

- 6 Ağustos 2019 tarihinde Ankara'da kaybolan Yusuf Bilge Tunç hakkında yapılan tüm başvurulara rağmen halen haber alınamamaktadır.

Ayrıca, 2022 yılında başta üniversite öğrencileri, gazeteciler ve politik aktivistler olmak üzere çok sayıda kişinin kayıt dışı biçimde gözaltına alınarak baskı ve tehdit yöntemleriyle ajanlaştırılmaya çalışıldığı, bunu kabul etmeyenlerden bazılarının "örgüt üyeliği" iddiasıyla tutuklandığı ya da kaçırılarak bir süre çeşitli işkence ve diğer kötü muamelelere maruz kaldıktan sonra serbest bırakıldığı öğrenilmiştir.

Türkiye'de hapisaneler, her dönem işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarının yoğun olarak yaşandığı mekanlar olmuştur. Özellikle de Kürt sorununda barışçıl çözüm arayışlarından vazgeçilmesi ve 2015 Temmuz'unda Türkiye'nin yeniden çatışma ortamına girmesiyle başlayan, daha sonra askeri darbe girişiminin bastırılması ve ardından OHAL ilan edilmesiyle devam ederek günümüze varan süreçte hapisanelerde tutuklu ve hükümlülere yönelik işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarında olağanüstü düzeyde artışlar yaşanmıştır. 2022 yılında da hapisaneler bu niteliğini korumuştur.

2022 yılının ilk 11 ayında;

- İHD Dokümantasyon Birimi'nin verilerine göre hapisanelerde 310 mahpus işkence ve kötü muamele gördüğüne dair şikayette bulunmuştur.

İşkencenin önlenmesinde önemli rolü olan ancak yıllardır uygulamada büyük ölçüde ihmal edilen usul güvenceleri, OHAL sürecinde KHK'lar ile yapılan yasal düzenlemeler sonucu önemli ölçüde

tahrip olmuştur. Bu yasal düzenlemelere de dayalı olarak, kişiye gözaltı hakkında bilgilendirme, üçüncü taraflara bilgi verme, avukata erişim, hekime erişim, uygun ortamlarda uygun muayenelerin gerçekleştirilmesi ve usulüne uygun raporların düzenlenmesi, hukukilik denetimi için süratle yargısal makama başvurulabilme, gözaltı kayıtlarının düzgün tutulması, bağımsız izlemelerin mümkün olması başlıklarında toplanabilecek usul güvencelerinin son dönemde büyük ölçüde ortadan kaldırıldığını ve bu konuda bütünüyle keyfi bir ortam yaratıldığını ifade etmek mümkündür.

Yine işkencenin önlenmesinde etkili ve önemli bir araç olan ‘Ulusal Önleme Mekanizması’nın işlevlerini yerine getirmek üzere yetkilendirilmiş olan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu’na (TİHEK) yönelik eleştirilerin zeminini oluşturan sorunlarda 2022 yılında da hiçbir değişiklik olmamıştır. Yapısal, işlevsel ve mali açılardan bağımsızlığı olmayan TİHEK’i OPCAT ve Paris Prensipleri ilkelerine uyumlu hale getirecek hiçbir adım atılmamıştır. Kurumun yayımladığı ziyaret raporlarında ise ilke ve yöntem hataları bulunmaktadır. Covid-19 salgını sürecinde, kurumun web sitesine BM organlarının bazı açıklamalarından özetler koymak dışında, salgın nedeniyle son derece büyük riskler barındıran cezaevlerine ve diğer alıkonulma mekanlarına dair somut olarak hiçbir girişimde bulunmamış olması TİHEK’in işlevsizliği bakımından önemli bir göstergedir.

Cezasızlık hâlâ işkence ile mücadelede en önemli engeldir. Faillere hiç soruşturma açılmaması, açılan soruşturmanın kovuşturmayla dönüşmemesi, dava açılan vakalarda işkence yerine daha az cezayı gerektiren suçlardan iddianame düzenlenmesi, sanıklara hiç ceza verilmemesi ya da işkence ve bireysel suçlar kapsamında kamu görevi dışında eziyet suçu kapsamına alınarak cezalar verilmesi ve cezaların ertelenmesi gibi nedenlerle cezasızlık olgusu işkence yapılmasını mümkün kılan en temel unsurlardan birisi olarak hala karşımızda durmaktadır.

İşkence suçunun kovuşturulması için yasadaki muğlaklık yerini korumaktadır. İşkence suçu nedeniyle yapılan suç duyurusu başvuruları ya çeşitli gerekçeler ile takipsizlikle sonuçlanmakta ya da daha az cezayı öngören ve zamanaşımına tabi olan ‘basit yaralama’, ‘zor kullanma sınırının aşılması’ ya da ‘görevi kötüye kullanma’ suçlarından soruşturulmaktadır.

Öte yandan, işkence yapan kolluk görevlileri hakkında bir şikâyetle bulunulması, soruşturma ya da dava açılması halinde işkence görenler hakkında derhal “memura hakaret etmek, mukavemet etmek, bu sırada yaralamak, kamu malına zarar vermek” gibi gerekçelerle karşı davalar açılmaktadır. İşkenceciler aleyhine açılan davalar cezasız kalırken, işkence görenler aleyhine açılan davalar kısa sürede ağır cezalar ile sonuçlanabilmektedir. Nitekim 2021 yılında Cumhuriyet Savcılıkları tarafından ‘kamu görevlisine direnme’ suçunu oluşturan TCK’nın 265. Maddesinden 28.646 kişi hakkında kamu davası açılmıştır¹. Buna karşın aynı yıl içinde işkence suçunu düzenleyen TCK’nın 94. Maddesinden sadece 130 kişiye kamu davası açılmıştır.² İşkence ile kamu görevlisine direnme suçlarından açılan davalar arasında görülen bu denli yüksek fark sistematik bir politika olarak sürdürülen cezasızlığın boyutlarını açıkça göstermektedir.

Türkiye’nin işkence gerçekliği uluslararası mekanizma ve organlar tarafından hazırlanan raporlarda tüm çıplaklığı ile dile getirilmektedir. Ancak, Anayasa başta olmak üzere hiçbir yasa, kural ve normla kendini sınırlandırmak istemeyen siyasal iktidar, uluslararası önleme ve denetleme mekanizmaları tarafından yapılan eleştiri ve uyarıları da dikkate almamaktadır.

¹ Bkz. https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/9092022143819adalet_ist-2021.pdf, s.59

² Bkz. https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/9092022143819adalet_ist-2021.pdf, s.52

CEZAEVLERİ

Siyasal iktidarın hukuku bir baskı ve sindirme aracı olarak kullanmasının sonucunda hem hapishane nüfusunda yıllar içinde büyük bir artış yaşanmıştır hem de kapasitenin çok üzerinde tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır.

Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre, 2005 yılında bulunan tutuklu ve hükümlü sayısı 55.870 dir. 1 Aralık 2022 tarihi itibari ile ceza infaz kurumlarında toplam 336.315 tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır³. Bu sayıya 7242 Sayılı Kanun gereği COVID-19 iznine ayrılan hükümlüler dahildir. Görüldüğü gibi 17 yıl içinde tutuklu ve hükümlü sayısı yaklaşık altı misli artmıştır.

Yine Adalet Bakanlığının verilerine göre, 5 Aralık 2022 tarihi itibariyle envanterde bulunan 396 ceza infaz kurumunun toplam kapasitesi 286.797 kişiliktir. Dolayısıyla cezaevlerinde halen kapasite fazlası olarak 49.518 tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır.

Kaldı ki, yıl içinde yapılan giriş ve çıkış kayıtlarına bakıldığında hapishanelerde çok daha yoğun bir nüfus hareketinin olduğu görülmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2020 yılında (maalesef TÜİK'in daha güncel veri yayınlamamıştır) ceza infaz kurumlarına 258.401 kişinin hükümlü statüsünde giriş kaydı yapılırken, aynı dönemde 361.870 kişinin hükümlü statüsünde çıkış kaydı yapılmıştır.

Ayrıca, 31 Ağustos 2022 tarihi itibariyle Türkiye genelinde denetimli serbestlik kapsamında 437.636 kişi bulunmaktadır⁴. Bu sayıyı hapishanelerde bulunan tutuklu ve hükümlülerin sayısı ile topladığımızda özgürlüklerinden mahrum bırakılmış yurttaş sayısı yaklaşık 773.951 kişiye ulaşmaktadır. Bu da, diğer dolaylı gözetim/denetim araçlarını bir yana bıraktığımızda, yaklaşık her yüz yurttaşın birinin doğrudan/çıplak gözetim altında olduğu anlamına gelmektedir.

Kaldı ki, son dönemlerde keyfi bir şekilde başvuru ev hapsi dahil adli kontrol tedbirleri sıradan ve rutin uygulamalar haline gelmiştir. Aslında bu tür tedbirler tutuklanmayı gerektiren koşulların varlığı halinde, şüpheliye/sanığa daha hafif nitelikte bir tedbir uygulamak amacıyla tutuklamaya alternatif olarak düzenlenmişlerdir. Ancak yürürlüğe girdiği 1 Haziran 2005 tarihinden bu yana, özellikle de son dönemde 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yapılan çeşitli değişiklikler sonucunda tutuklamanın tamamlayıcısı ve devamı niteliğinde tedbirler haline gelmiştir.

Kısacası tüm bu tespit ve veriler hapsedmenin siyasal iktidar açısından asli bir yönetme tekniği haline getirildiğini açıkça göstermektedir.

Hapishanelere girişten itibaren çeşitli nedenlerle (çıplak arama, kelepçeli muayene, ayakta tekmil vererek sayım gibi) uygulanan kaba dayak, her türden keyfi muamele ve keyfi disiplin cezaları, hücre cezaları, sürgün ve sevkler yakın tarihte görülmedik boyutlara ulaşmıştır.

Hapishanelerden kısıtlı olarak edinilen bilgi ve şikayetler salgın koşullarında mahpusların, sağlığa, yiyecek ve suya, hijyen malzemelerine erişimde yaşadıkları ihlallerin işkence ve diğer kötü muamele niteliğinde olduğu anlaşılmaktadır.

Sağlık hizmetine erişimin kısıtlanması, cezaevi reviri ziyaret hakkının reddedilmesi, Adli Tıp Kurumu'na, adliyeye ve hastaneye götürülürken kelepçe takılması dâhil kötü muamele uygulamaları, mahpusların sağlık sorunlarının zamanında ve etkili bir şekilde çözülmemesi, uzun bir süredir devam eden bir başka sorun alanıdır. Özellikle son dönemde, tedavilerini zorlukla sürdüren mahpusların büyük bir çoğunluğunun başka cezaevlerine sürgün edilmesi, sağlık hizmetine erişim hakkına önemli ölçüde

³ Bkz. <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2122022170353istatistik-1.pdf>

⁴ Bkz. <https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/581/dosya/agustos-2022-istatistikleri02-09-202212-04-pm.pdf>

zarar vermiştir. COVID-19 salgınına karşı alınan önlemlerin yetersizliği ile birlikte, sağlığa erişim konusunda yaşanan kısıtlamalar, hapisanelerin önemli bir sorunu olan hasta mahpuslarını durumunu daha da ağırlaştırmaktadır. Bu kişilerin karşı karşıya olduğu sağlık hizmetine yeterli erişim sağlayamama, Adli Tıp Kurumu'nun bağımsız olmaması dâhil, bağımsız ve nitelikli tıbbi değerlendirme raporu alamama gibi sorunların yanı sıra Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunu'nda 28 Haziran 2014 tarihli "toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturmayacağı değerlendirilen" şeklindeki değişiklikte yer alan "toplum güvenliği" ibaresi, hasta mahpuslar için "kesin hayati tehlike teşkil ettiği" yönünde raporlar verilmiş olsa bile, mahpusların salınmalarını bütünüyle keyfiyete bağlamıştır.

İHD Dokümantasyon Birimi'nin tespitlerine göre;

- 29 Nisan 2022 itibariyle hapisanelerde 651'i ağır olmak üzere toplam 1517 hasta mahpus bulunmaktadır.

Cezaevlerinde yaşanan ölümlerle ilgili, mahpusların ailelerinin, avukatlarının ve hak savunucularının da bir parçası olduğu etkin soruşturmalar yürütülmemektedir. Mahpus gerçekten intihar etmiş olsa bile, neyin onu buna sevk ettiğine, öncesinde biyo-psiko-sosyal iyilik hâlinin ne durumda olduğuna ya da işkence ve diğer kötü muameleye maruz kalıp kalmadığına dair etkin soruşturma yapılmadığı için ölüm olayları hakkında yeterli bilgi alınamamaktadır.

İHD Dokümantasyon Birimi'nin tespitlerine göre;

- 2022 yılının ilk 11 ayında hapisanelerde hastalık, intihar, şiddet, ihmal vb. çeşitli gerekçelerle en az 61 kişi yaşamını yitirmiştir.

Kesinleşmiş cezalarının infazı için gerekli süreyi tamamlamış olmalarına rağmen, ağırlıklı kesimini siyasi gerekçeler ile ceza alanlar oluşturmak üzere pek çok mahpusun 29 Aralık 2020 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan "Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri İle Hükümlülerin Değerlendirmesine Dair Yönetmelik" kapsamında cezaevi idare ve gözlem kurullarının kararları ile tahliye edilmemeleri de, 2022 yılı içinde cezaevlerinde yaşanan önemli sorunlardan biridir. Maalesef kaç mahpusun idare ve gözlem kurullarının kararları ile tahliye edilmediği kesin olarak bilinmemektedir.

Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (CPT), BM İnsan Hakları Komiseri Michelle Bachelet gibi uluslararası insan hakları otoritelerinin evrensel standart ve normları hatırlatarak yaptığı uyarı ve çağrılara karşın, 7242 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'da yapılan değişiklikten sadece eleştirel veya muhalif görüşlerini ifade edenler de dahil olmak üzere, yeterli yasal dayanak olmadan alıkonulan gazeteciler, akademisyenler, insan hakları savunucuları, avukatlar, seçilmiş siyasiler ve özellikle Covid-19'a karşı savunmasız olan yaşlı ve ağır hasta mahpuslar yararlanamamıştır.

2000 yılından bu yana uygulanmakta olan ve tutuklu ve hükümlülerin fiziksel ve psikolojik bütünlüklerinin ciddi şekilde zarar görmesine neden olan tek kişi ya da küçük grup izolasyon/tecrit uygulamaları çözülemeyen kronik bir soruna dönüşmüştür. Adalet Bakanlığının 10 tutuklu ve hükümlünün haftada 10 saat bir araya gelerek sosyalleşmesini öngören 22 Ocak 2007 tarihli genelgesi (45/1) yürürlükte olmakla birlikte uygulanmamaktadır. Bu sorun Covid-19 salgını kapsamında cezaevlerinde alınan tedbirler ile daha da derinleşmiştir. Bu nedenle bir kez daha Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi'nin (CPT) "Tutukevlerindeki mahkumların günün makul bir kısmını (sekiz saat veya daha fazla) hücreleri dışında, belirli amacı olan ve değişen faaliyetler yaparak geçirmeleri hedeflenmelidir. Doğal olarak, hüküm giymiş mahkumların

bulunduğu kurumlardaki programlar daha da uygun olmalıdır” şeklinde ifade edilen standart ilkesini hatırlatmakta yarar olacaktır.

İzolasyon uygulamasının özel bir biçimi İmralı Cezaevi’nde yaşanmaktadır. 2011 yılından bu yana kesintisiz devam etmekte olan aile ve avukat görüş yasakları 2019 yılında üç kez, 2020 yılında bir kez (3 Mart 2020 tarihinde) yapılan aile ve 2019 yılında beş kez yapılan avukat görüşmelerine rağmen halen sürmektedir. CPT’nin Türkiye hapishanelerine yaptığı 2017 ve 2019 yılı ziyaretleri sonucu açıkladığı raporlarındaki tavsiyelere uyulmadığı anlaşılmaktadır.

DÜŞÜNCE ve İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

İfade özgürlüğünün korunması ve etkin kullanımı, demokratik bir toplumun can damarlarından birini oluşturur. Farklı fikir ve görüşlerin kamusal alanda özgürce dolaşıma girmesi; siyasal çoğulculuğun esası olan özgür tartışma ortamının, bağımsız medya ve canlı bir sivil toplumun varlığı; toplumsal talepler etrafında kamuoyu oluşturulabilmesi; siyasal karar alıcılara yönelik eleştirilerin dillendirilmesi ve kamu gücünü kullanan makamların yurttaşlar tarafından denetlenebilmesi — tüm bunlar ancak ifade özgürlüğünün korunduğu ve etkin biçimde kullanıldığı koşullarda mümkün olabilir.

Maalesef OHAL ilanı ile birlikte, siyasal iktidarın düşünce ve ifade özgürlüğüne yönelik kısıtlamaları, özellikle de basın üzerindeki kaygı verici boyutta artan baskı ve kontrolü 2022 yılında da sürmüştür.

Türkiye’de ifade özgürlüğünün kullanımı siyasi, sanatsal, ticari, akademik, dini ve ahlaki vb. hemen her ifade biçimi bakımından sorunlu olmakla birlikte, kısıtlama ve ihlaller asli olarak siyasal nitelikli eleştirilere yöneliktir. Kısacası, 2022 yılında basında, sosyal medyada ve daha genel olarak kamusal alanda ifade özgürlüğünün etkin kullanımı yoğun ve sistematik ihlaller yoluyla engellenmiş, eleştirel söylem ve semboller demokratik toplum düzeni açısından kabul edilemez biçimlerde kovuşturulmuş ve suçlulaştırılmıştır. Bu durum son dönemde özellikle hak savunuculuğu faaliyetlerinin önünde önemli bir engel oluşturmaktadır.

1 Aralık 2022 itibarıyla Türkiye’de en az 64 gazeteci/basın çalışanı cezaevinde bulunmaktadır.⁵

TİHV Dokümantasyon Merkezi’nin verilerine göre 2022 yılının ilk 11 ayında:

- 63 gazeteci gözaltına alındı, 30 gazeteci tutuklandı, 9’u adli kontrol 1’i ev hapsi tedbiriyle serbest bırakıldı. 1 gazeteci sınır dışı edildi, 2 gazetecinin ülkeye girişi engellendi.
- Saldırıları sonucu 1 gazeteci yaşamını yitirdi, en az 3 gazeteci ise yaralandı. 5 gazeteci tehdit edildi.
- 15 gazeteci haber takibi sırasında kolluk kuvvetlerinin fiziksel şiddetine maruz kaldı.
- 24 gazeteci hakkında soruşturma başlatıldı. 252 basın çalışanı hakkında açılan 107 davanın görülmesine devam edildi.

Toplumun tamamını ilgilendiren, deprem, kaza, orman yangını, sel felaketi, ekonomik kriz, sınır ötesi askeri hareket, yolsuzluk ve salgın gibi birçok konuda iktidar tarafından alınan neredeyse ilk “önlem”, sosyal medya uygulamalarını kısıtlamak ve sosyal medyada söz konusu gündemlere ilişkin paylaşımları incelemeye almaktır. Bu çerçevede pek çok habere, internet sitesine ve sosyal medya hesabına mahkeme kararları ile erişim ve yayın yasağı getirilmiştir.

TİHV Dokümantasyon Merkezi’nin verilerine göre 2022 yılının ilk 11 ayında;

- 507 habere, 274 içeriğe, 33 sosyal medya paylaşımına, 1773 siteye erişim engellendi.

⁵ <https://www.mlsaturkey.com/tr/cezaevindeki-gazeteciler-ve-medya-calisanlari/>

- Sosyal medya paylaşımları gerekçesiyle 1'i çocuk 90 kişi gözaltına alındı, 6 kişi tutuklandı, 7 kişi adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı.

Aynı dönemde ayrıca;

- 6 kanala 30 gün idari para cezası, 2 kanala 18 kez yayın durdurma cezası ve 1 kanala 3 gün yayın durdurma cezası verildi.

- 1 dergi bürosuna ve 2 haber ajansının bürolarına kolluk kuvvetleri tarafından baskın düzenlendi.

- 8 kitap ve 1 gazetenin 4 sayısı hakkında toplatma kararı, 7 çocuk kitabı hakkında ise sınırlama kararı verildi.

- 13 sanatçı haklarında açılan davalarda yargılandı.

İfade özgürlüğünün siyasal eleştiriyi ve yurttaş denetimini mümkün kılacak şekilde etkin kullanımının önündeki en büyük engeli içerikleri bakımından muğlak ve her yöne çekilebilecek bir takım yasa düzenlemeleri oluşturmaktadır. Başta Terörle Mücadele Kanunu olmak üzere Türk Ceza Kanununda en az 15 maddede ve bazı özel kanunlarda ifade özgürlüğünü sınırlayan ve cezalandıran düzenlemeler bulunmaktadır. Bu tür düzenlemelerin başında TCK'nin 301. (Türk Milletini, devleti aşağılamak), 299. (Cumhurbaşkanı'na hakaret), 216. (Halkı kin ve düşmanlığa tahrik) ve 220/6. (Örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemek) ile Terörle Mücadele Kanunu'nun 6. ve 7/2. (Terör örgütünün propagandasını yapmak) maddeleri gelmektedir.

Özellikle Cumhurbaşkanı'na hakaret sebebiyle başlatılan soruşturma ve davalar, Recep Tayyip Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığı görevini devraldığı Ağustos 2014 sonrasında büyük bir hızla artmış ve Cumhuriyet tarihinde daha önce görülmemiş sayılara ulaşmıştır. Adalet Bakanlığı verilerine göre, 2010-2014 yılları arasındaki beş yıllık dönemde Cumhurbaşkanı'na hakaret gerekçesiyle başlatılan toplam soruşturma sayısı 2.804, bu soruşturmalar sonucunda açılan kamu davası sayısı ise 690'dır. Buna karşılık, Erdoğan'ın görevde olduğu 2015-2019 arasındaki beş yıllık dönemde ise toplam 128.190 soruşturma başlatıldığı ve toplam 27.607 kamu davası açıldığı görülmektedir. Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre 2021 yılında "Cumhurbaşkanı'na hakaret" iddiasıyla 33.973 kişi hakkında soruşturma başlatan Cumhuriyet Başsavcılıkları 9.327 kişi hakkında kamu davası açılmasına karar vermiştir.⁶

TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin tespitlerine göre 2022 yılının ilk 11 ayında;

- En az 31 kişi Cumhurbaşkanı'na hakaret iddiasıyla haklarında açılan davalarda yargılandı. Aynı gerekçeyle 2'si çocuk 1'i gazeteci 11 kişi gözaltına alındı, 6 kişi tutuklandı.

3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu'na muhalefet gerekçesiyle açılan soruşturma ve davalar da yıllar içinde kaygı verici bir artış göstermektedir. Adalet bakanlığının verilerine göre 2021 yılında Cumhuriyet Başsavcılıkları tarafından 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu'na muhalefet ettikleri gerekçesiyle 25.448 kişi hakkında soruşturma başlatılırken bu kişilerden 6.641'i hakkında kamu davası açılmasına karar verilmiştir.⁷

Yine 2021 yılında Cumhuriyet Başsavcılıkları tarafından TCK'nin 216. maddesine (Halkı kin ve düşmanlığa tahrik) muhalefetten 23.919 kişi hakkında soruşturma başlatılırken bunlardan 1.953'ü hakkında kamu davası açılmasına karar verilmiştir.⁸

⁶ Bkz. https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/9092022143819adalet_ist-2021.pdf, s.60

⁷ Bkz. https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/9092022143819adalet_ist-2021.pdf, s.63

⁸ Bkz. https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/9092022143819adalet_ist-2021.pdf,s.57

Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre, 2021 yılında Cumhuriyet Başsavcılıkları tarafından 5816 Sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun kapsamında 5.739 kişi hakkında soruşturma başlatılırken bunlardan 1.014'ü hakkında kamu davası açılmasına karar verilmiştir.⁹

Adalet Bakanlığı, 2022 verilerini henüz kamuoyu ile paylaşmadığı için ifade özgürlüğünü engelleyen bu kanun maddelerinden bu yıl açılan soruşturma ve davaların sayısını maalesef veremiyoruz.

Alevilerin eşit yurttaşlık hakkı talepleri 2022 yılında da karşılığını bulamamıştır. AİHM'nin zorunlu din derslerinin kaldırılması ve cemevlerinin ibadethane olarak kabul edilmesi ile ilgili kararlarının gereği yerine getirilmemiştir. Ancak 2018 yılından itibaren yargıya taşınmış dosyalarda, Yargıtay Aleviler lehine karar vermeye başlamıştır. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 2 Aralık 2021 tarihli toplantısında Aleviler ile ilgili verilen AİHM kararlarının uygulanması için Türkiye bir kez daha ciddi olarak uyarılmıştır.

2022 yılında da Alevi, Hıristiyan ve Yahudiler ırkçı ve nefret içerikli tehdit ve söylemlere maruz kalmıştır.

TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin tespitlerine göre;

- 2022 yılının ilk 11 ayında Alevilere yönelik ırkçı ve ayrımcı saldırılar sonucu 3 kişi yaralandı.

Vicdani ret hakkının hâlâ tanınmaması önemli bir insan hakkı ihlali olarak varlığını korumaktadır.

TOPLANMA ve GÖSTERİ ÖZGÜRLÜĞÜ

Toplanma ve gösteri yapma özgürlüğü, hem ifade hem de örgütlenme özgürlüğüyle doğrudan ilişkilidir. Bu özgürlüğün demokratik toplumlarda asli değer, yurttaşların barışçıl eylemler yoluyla kamusal alanda yer alarak ortak kanaat ve irade oluşturma süreçlerine etkide bulunup sözkonusu diğer özgürlükleri de güvence altına abilmesinden kaynaklanır. 2022 de, önceki yıl gibi toplantı ve gösteri yapma özgürlüğü açısından da kısıtlama ve ihlallerin kural, özgürlüklerin kullanımının ise istisna olduğu bir yıl olmuştur. Yıl içinde siyasi parti üyeleri, işçiler, öğrenciler, avukatlar, kadınlar, LGBTİ+ bireyler, çevreciler, barış ve hak savunucuları başta olmak üzere hemen her toplumsal kesimden kişi ve gruplar toplanma ve gösteri yapma özgürlüklerini yasaklar ve/veya kolluk güçlerinin fiili müdahaleleri sonucunda kullanamamışlardır.

Son dönemlerde mülki idare amirlerinin kendilerine 5442 Sayılı İller İdaresi Kanunu'nun 11/C maddesi ve 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 17. maddesi ile verilen yetkiye dayanarak aldıkları eylem ve etkinlikleri yasaklama kararları, barışçıl toplanma ve gösteri yapma özgürlüğünün önündeki en önemli engellerden birini oluşturmaktadır. Bu yasaklar bireysel ya da toplu biçimde yapılan tek bir eylem ve etkinliğe yönelik olabileceği gibi belli bir süre içerisinde tüm eylem ve etkinlikleri de kapsayabilmektedir. Ancak son dönemde ülkenin pek çok yerinde mülki idare amirleri, yasak kararlarını art arda alarak yasanın en fazla 30 gün ile sınırladığı eylem ve etkinlik yasaklarını fiilen kesintisiz ve süresiz hale getirmektedirler. Bu kayđı verici uygulama, OHAL her ne kadar 19 Temmuz 2018 itibariyle sona ermiş olsa da, aslında adı konmamış ve süreklilik kazanmış bir OHAL uygulaması niteliğindedir.

⁹ Bkz. https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/9092022143819adalet_ist-2021.pdfs. 63

TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin tespitlerine göre 2022 yılının ilk 11 ayında;

- Valilikler ve kaymakamlıklar tarafından 19 ilde ve 3 ilçede en kısıtı 1, en uzununu 30 gün olmak üzere 72 kez tüm eylem ve etkinlikler yasaklandı.

Toplanma ve gösteri yapma özgürlüğünün fiilen kullanılmasının önündeki diğer önemli bir engel ise kolluk güçlerinin keyfi, aşırı ve orantısız zor kullanımıdır. Ancak son yıllarda kolluk güçlerinin barışçıl toplantı ve gösterilere yönelik müdahaleleri sırasında başvurdukları zor kullanımı, evrensel hukukta ve ülke yasalarında tanımlanan zor kullanma yetkisinin çok ötesine geçen kural dışı ve denetimsiz bir şiddet eylemine dönüşmüştür. Hatta denilebilir ki, kolluğun barışçıl toplanma ve gösteri yapma hakkını kullanan kişilere yönelik bu şiddeti, çoğu zaman işkence ve diğer kötü muamele boyutuna varmaktadır. Yıl içinde demokratik bir toplumun temelini oluşturan ve Anayasa tarafından da teminat altına alınmış olan toplanma ve gösteri yapma özgürlüklerini çeşitli vesilelerle kullanmak isteyen kadınlar, LGBTİ+'lar, Cumartesi Anneleri/İnsanları, barış ve hak savunucuları, öğrenciler, çevreciler, işçi ve emekçiler, HDP'liler kolluk güçlerinin zalimane ve utanç verici şiddetine mazur kalmışlardır.

TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin tespitlerine göre 2022 yılının ilk 11 ayında;

- En az 482 barışçıl toplantı ve gösteriye kolluk güçleri tarafından müdahale edildi, 54 etkinlik ise engellendi. Bu müdahaleler sonucunda, 143'ü çocuk olmak üzere, en az 5148 kişi işkence ve kötü muamele niteliğindeki uygulamalar ile gözaltına alındı, en az 42 kişi ise yaralandı. Gözaltına alınanların 24'ü tutuklandı, 111 kişi adli kontrol şartıyla, 2 kişi ev hapsi şartıyla serbest bırakıldı.

- İHD Dokümantasyon Birimi'nin verilerine göre ise kolluk güçlerinin barışçıl toplantı ve gösterilere yönelik müdahalesi sonucu en az 5323 kişi işkence ve diğer kötü muameleye maruz kalmıştır.

Bu genel verilerin içinde yer almakla birlikte 2022 yılında farklı toplumsal grupların yaptığı barışçıl toplantı ve gösterilere yönelik kolluk güçlerinin müdahale ve engellemeleri ise şöyledir:

- Kadın ve LGBTİ+ hakları için yapılmak istenen 30 barışçıl toplantı ve gösteriye müdahale edildi. 35'i çocuk en az 1032 kişi gözaltına alındı, en az 6 kişi yaralandı.
- İşçi ve emekçiler tarafından yapılan barışçıl toplantı ve gösterilere 132 kez müdahale edildi. 3 toplantı ve gösteri engellendi, en az 663 kişi gözaltına alındı, 9 kişi yaralandı.
- Çevre ve kent hakkı ile ilgili yapılan barışçıl toplantı ve gösterilere 15 kez müdahale edildi, en az 92 kişi gözaltına alındı.
- 1 Eylül Dünya Barış Günü kapsamında yapılan 3 barışçıl toplantı ve gösteriye müdahale edildi. En az 108 kişi gözaltına alındı, en az 1 kişi yaralandı.
- 1 Mayıs İşçi Bayramı kapsamında yapılan barışçıl etkinliklere yönelik müdahalelerde en az 220 kişi gözaltına alındı, 7 kişi adli kontrolle serbest bırakıldı. En az 2 kişi yaralandı.
- Hapishanelerle ilgili 62 barışçıl toplantı ve gösteriye müdahale edildi, 17 toplantı ve gösteri engellendi. En az 268 kişi gözaltına alındı, 16 kişi adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı, en az 10 kişi yaralandı.
- Ekonomik krizle ilgili yapılan 8 barışçıl toplantı ve gösteriye müdahale edildi, 3 toplantı ve gösteri engellendi, en az 66 kişi gözaltına alındı.

- PKK lideri Abdullah Öcalan üzerindeki tecridin sona ermesi için gerçekleştirilecek “Gemlik Yürüyüşü”ne katılmak isteyenlere 3 kez müdahale edildi, en az 104 kişi gözaltına alındı, 23 kişi adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı, 2 kişi tutuklandı.

- Newroz kutlamalarına yönelik 14 müdahalede, 97’si çocuk en az 524 kişi gözaltına alındı, 6 kişi tutuklandı. Newroz sonrasında çeşitli illerde yapılan ev baskınlarında ise 9’u çocuk 231 kişi gözaltına alındı, 4 ‘ü tutuklandı.

- Öğrenciler tarafından çeşitli gerekçeler ile yapılan 10 barışçıl toplantı ve gösteriye müdahale edildi. En az 192 kişi gözaltına alındı.

- Siyasi partiler tarafından yapılmak istenen 8 barışıl toplantı ve gösteriye müdahale edildi, 5 barışçıl toplantı ve gösteri engellendi, en az 73 kişi gözaltına alındı, en az 3 kişi yaralandı.

Toplanma ve gösteri yapma özgürlüğünün kullanılmasının önündeki bir başka önemli engel ise bu özgürlüğü kullanmak isteyen kişiler hakkında açılan soruşturma ve davalardır. Adalet Bakanlığı’nın verilerine göre 2021 yılında Cumhuriyet Başsavcılıkları tarafından 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’na muhalefetten 7.704 kişi hakkında soruşturma başlatılırken, bunlardan 3.575’i hakkında kamu davası açılmasına karar verilmiştir.¹⁰ Bu kadar çok soruşturma ve davanın açılması, baskı ortamının yoğunluğunu gösterirken diğer yandan yurttaşlar üzerinde toplanma ve gösteri yapma özgürlüklerini kullanmaları bakımından caydırıcı bir etki yaratmaktadır.

TİHV Dokümantasyon Merkezi’nin tespitlerine göre 2022 yılının ilk 11 ayında;

- Aralarında Cumartesi Anneleri/İnsanları’nın da olduğu 4’ü çocuk 1223 kişinin, barışçıl toplantı ve gösterilere katıldıkları için haklarında açılan 63 davada yargılanmalarına devam edildi. Söz konusu davalarda 319 kişi beraat ederken, 1’i ağırlaştırılmış müebbet olmak üzere 44 kişi toplam 142 yıl 8 ay hapis ve 3500 TL para cezasıyla cezalandırıldı. Ayrıca yine aynı gerekçeyle en az 43 kişi hakkında soruşturma başlatıldı, 271 kişi hakkında ise yeni davalar açıldı.

2022 yılında da Cumartesi Anneleri/İnsanları’nın İstanbul’da, Barış Anneleri’nin Diyarbakır’da insan hakları savunucuları ile birlikte kayıplar bulunsun failer yargılsın oturma eylemlerine yönelik yasaklar devam etmiştir.

Siyasal iktidarın toplanma ve gösteri özgürlüğüne yönelik tahamülsüzlüğünü gösteren en çarpıcı örneklerden biri Gezi Parkı davasında verilen ağır hapis cezaları ve tutuklama kararları oldu. Bu kapsamda Osman Kavala, ‘hükümeti ortadan kaldırmaya teşebbüs’ suçundan ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılırken Mücella Yapıcı, Çiğdem Mater, Hakan Altınay, Mine Özerden, Can Atalay, Tayfun Kahraman, Yiğit Ali Ekmekçi ise ‘hükümeti ortadan kaldırmaya yardım etme’ suçundan 18 yıl hapis cezası ile cezalandırılarak tutuklandılar.

TİHV Dokümantasyon Merkezi’nin tespitlerine göre 2022 yılının ilk 11 ayında;

- Konser, festival, turnuva, tiyatro oyunu gibi 27 etkinlik mülki idare amrleri tarafından yasaklanırken, 27 etkinlik de belediyeler, kamu kurumları ya da organizasyon şirketleri tarafından kimi zaman tepkiler nedeniyle kimi zaman gerekçesiz olarak iptal edildi.

ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

Örgütlenme özgürlüğü, demokrasilerin işlemesi için elzem olan temel insan haklarından biridir. Türkiye’de yurttaşlar, toplu olarak bir araya gelip eyleyemedikleri ve düşüncelerini açıklayamadıkları için örgütlenme özgürlüklerini de kullanamamakta, müşterek geleceklerini şekillendirmek üzere sivil ve kamusal alana örgütlü olarak katılamamaktadırlar.

¹⁰ Bkz. https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/9092022143819adalet_ist-2021.pdf, s.63

2022 yılında insan hakları örgütlerinin, dernek, vakıf, emek ve meslek örgütleri çok sayıda üye ve yöneticisi gözaltına alınmış, tutuklanmış, haklarında açılan davalar ile üzerlerinde baskı oluşturulmaya çalışılmıştır.

TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin tespitlerine göre 2022 yılının ilk 11 ayında;

- Farklı dernek, vakıf, sendika, meslek örgütü, inisiyatif ve platformların üye ve yöneticisi olan en az 126 kişi gözaltına alındı, 27 kişi tutuklanırken 45 kişi adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı.
- Farklı dernek, vakıf, sendika, meslek örgütleri, inisiyatif ve platformların üye ve yöneticisi olan en az 155 kişi hakkında daha önceden açılmış 30 davada, 2 kişi beraat ederken 36 kişi toplam 229 yıl 10 ay ve 15 gün hapis cezasıyla cezalandırıldı. Ayrıca en az 25 kişi hakkında soruşturma başlatıldı.
- Tarlabası Toplumunu Destekleme Derneği, Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Derneği ve Din Alimleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği hakkında kapatma istemiyle davalar açıldı, Nesin Vakfı'na ait banka hesapları İstanbul Valiliği tarafından bloke edildi. Ayrıca Göç İzleme Derneği'nin (GÖÇİZ-DER) üye ve yöneticilerine yönelik açılan soruşturma kapsamında gözaltına alınan 22 kişiden 16'sı tutuklandı, 6 kişi ise adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı. GÖÇİZ-DER tarafından hazırlanan rapor ve kitaplar hakkında basım, dağıtım, satış yasağı ve toplatma kararları verildi.
- TTB Merkez Konseyi Başkanı Prof. Dr. Şebnem Korur Fincancı'nın hakkında soruşturma açılması ve tutuklanmasının ardından, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından TTB hakkında da 'amaç dışında faaliyette bulunma' iddiasıyla davaname hazırlanmıştır.
- 3 dernek, 4 kültür merkezi ve 1 platforma ait binalara kolluk kuvvetleri tarafından baskın yapıldı.

2022 yılında özellikle insan hakları savunucusu kişi ve kuruluşlara yönelik idari ve yargısal tacizler başta olmak üzere baskı ve tehdit politikalarında olağanüstü bir artış görülmektedir.

- TİHV tarafından hazırlanan "Türkiye'de İnsan Hakları Savunucularının Karşılaştığı Baskı, Engel ve Zorluklara İlişkin Bilgi Notu"nda yer alan verilere göre, 1 Ocak 2022 ila 30 Nisan 2022 tarihleri arasında, insan hakları alanında yürüttüğü ve/veya dahil olduğu çalışmalar nedeniyle 1.415 kişi yargısal taciz, idari taciz, tehdit ve misilleme müdahalelerinden en az biri veya birkaçına maruz kalmıştır.
- İHD Kars Şubesi yöneticisi Ziyadin Can, İHD Diyarbakır Şubesi Yönetim Kurulu üyesi Ferhat Berkpınar, İHD Muş Şubesi eski başkanı Av. Tarık Güneş ile eski yöneticisi Av. Rumet Agit, ÖHD Ankara Şube Yöneticisi avukat Aışan Şahin, İHD Merkez Yürütme Kurulu üyesi avukat Metin Kılavuz, TİHV İstanbul Temsilciliği'nde sosyal hizmet uzmanı olarak görev yapan Bilal Yıldız, İHD Van Şubesi eski başkanı Ömer Işık, MAZLUM-DER eski yöneticisi Yakup Aslan, İHD Ankara Şube yöneticisi Adile Erkan, TTB Başkanı ve TİHV Yönetim Kurulu üyesi Prof. Dr. Şebnem Korur Fincancı, ÖHD üyesi avukat Aryen Turan gözaltına alındı. Bu kişilerden 4'ü, Bilal Yıldız, Ömer Işık, Yakup Aslan, Şebnem Korur Fincancı tutuklandı.
- Ayrıca Cumartesi Anneleri, TİHV ve İHD tarafından yapılan çeşitli açıklamalara yönelik 3 ayrı müdahalede aralarında İHD Şube Başkanı Gülseren Yoleri'nin de olduğu 31 hak savunucusu gözaltına alındı.
- İHD Hakkari Şube Eş Başkanı Yusuf Çobanoğlu, kimliği belirsiz bir kişi tarafından telefonla tehdit edildi.
- İHD Genel Merkez yöneticisi İlhan Kılıç Mersin'de, iki kadına tacizde bulunduğu için uyardığı kişinin silahlı saldırısına uğradı.
- İHD Eş Genel Başkanları Eren Keskin ve Öztürk Türkdogan, TİHV İzmir Temsilciliği Tıbbi Sekreteri Aytül Uçar, ÇHD üyesi avukat Erdoğan Akdoğan, İHD Diyarbakır Şubesi üyesi Fırat Akdeniz,

İHD Muş Şubesi eski Başkanı avukat Tarık Güneş, İHD Ankara Şube Eş Başkanı Fatin Kanat, İHD Balıkesir Şube Eş Genel Başkanı Rafet Fahri Semizoğlu, TİHV Van Temsilciliği başvuru hekimleri Dr. Hüseyin Yaviç ile Dr. Ayfer Bostan, TİHV Van Temsilcisi Sevim Çiçek, TİHV Yönetim Kurulu Üyesi Prof. Dr. Şebnem Korur Fincancı, İHD Van Şubesi eski başkanı Ömer Işık, MAZLUM-DER eski yöneticisi Yakup Aslan, İmece Dostluk ve Dayanışma Derneği Başkanı ve Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) Kurucular Kurulu üyesi Günseli Kaya ve Cumartesi Annesi Hanife Yıldız haklarında açılmış olan davalarda yargılandılar.

Örgütlenme özgürlüğünü kullanılmaz hale getiren düzenlemelerin başında 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu gelmektedir. Söz konusu kanunun çeşitli maddeleri uyarınca haklarında açılan soruşturmalar ve hükmedilen yargı kararları sonucu seçilmiş yerel yöneticiler, siyasi parti, sendika, dernek veya vakıfların üye ve yöneticileri ile insan hakları savunucuları bu hak ve özgürlüklerini kullanamaz hale gelmiştir.

TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin tespitlerine göre 2022 yılının ilk 11 ayında:

- 2022 yılının ilk 11 ayında "örgüte yardım ve yataklık etmek", "örgüt propagandası yapmak", "örgüt üyesi olmak" ya da "eylem düzenleyecek olmak" gibi gerekçeler ile 6'sı çocuk en az 1382 kişi gözaltına alındı, 187 kişi tutuklandı.
- En az 324 kişi hakkında 'örgüte yardım ve yataklık etmek', 'örgüt propagandası yapmak', 'örgüt üyesi olmak' gibi gerekçeler ile daha önceden açılmış 19 davanın görülmesine devam edildi.
- Aralarında Genel Başkanı Selçuk Kozagaçlı'nın da olduğu Çağdaş Hukukçular Derneği (ÇHD) üye ve yöneticisi 21 avukatın yargılandığı davada 11 kişi 6 yıl 3 ay, 1 kişi 10 yıl 6 ay, 2 kişi ise 12 yıl olmak üzere 'örgüt üyesi olmak' suçundan, 8 kişi ise 'örgüt propagandası yapma' suçundan toplam 146 yıl 7 ay hapis cezasıyla cezalandırıldı.

2022 yılında siyasi partilerin çok sayıda üye ve yöneticisi gözaltına alınmış, tutuklanmış, haklarında açılan davalar ile üzerlerinde baskı oluşturulmaya çalışılmıştır. Siyasi partilerin üyelerine ve binalarına saldırılar olmuştur.

TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin tespitlerine göre 2022 yılının ilk 11 ayında:

- 3'ü eski belediye eş başkanı olmak üzere 11 belediye başkanı ya da eş başkanı, 1 belediye başkan yardımcısı, 7 belediye meclisi üyesi, 3 muhtar olmak üzere yerel yönetimlere seçilmiş 22 kişi gözaltına alındı, 2 kişi tutuklanırken 3 kişi adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı.
- 1 milletvekilinin vekilliği hakkında kesinleşmiş mahkeme kararına dayanarak düşürüldü ve milletvekili tutuklandı.
- 4 milletvekili hakkında soruşturma başlatıldı. AKP'li 3 milletvekili hakkında 4, CHP'li 11 milletvekili hakkında 20, DBP'li 1 milletvekili hakkında 18, DP'li 1 milletvekili hakkında 2, HDP'li 50 milletvekili hakkında 203, TİP'li 3 milletvekili hakkında 10, Zafer Partisi'nden 1 milletvekili hakkında 2 ve bağımsız 2 milletvekili hakkında 5 olmak üzere 72 milletvekili hakkında toplam 264 fezleke TBMM'ye gönderildi.
- 2'si CHP, 10'u DBP, 1'i DEVA Partisi, 1'i Devrimci Parti, 1'i EMEP, 36'sı ESP, 375'i HDP, 2'si Sol Parti, 2'si SYKP, 1'i TİP, 10'u TÖP ve 2'si Zafer Partisi'nden olmak üzere siyasi parti üye ve yöneticisi 443 kişi gözaltına alındı. 4'ü DBP, 5'i ESP, 69'u HDP üyesi olmak üzere 78 kişi tutuklandı. 118 kişi adli kontrol, 1 kişi ev hapsi şartıyla serbest bırakıldı.
- 1 milletvekilinin aracına silahlı saldırı düzenlendi, 3 milletvekili tehdit edildi.
- 2 belediye başkanı, 1 belediye başkan yardımcısı, 2 belediye meclisi üyesi olmak üzere yerel yönetimlerde görevli 5 kişi saldırıya maruz kaldı.

- 17 siyasi parti yöneticisi saldırıya maruz kaldı, 1 siyasi parti üyesi kendilerini istihbarat görevlisi olarak tanıtan kişiler tarafından tehdit edildi.
- HDP'ye ait 1 il, 7 ilçe binasına; DEVA Partisi'ne ait 2 ilçe binasına, EMEP'e ait 1 ilçe binasına ve CHP'ye ait 1 ilçe binasına olmak üzere siyasi parti binalarına toplam 12 kez saldırı düzenlendi.
- DBP'ye ait 1 il binası, HDP'ye ait 3 ilçe binası ve ESP'ye ait 1 il binası olmak üzere siyasi partilere ait binalara en az 4 kez kolluk kuvvetleri tarafından baskın düzenlendi, ayrıca HDP'ye ait 1 il binası belediye tarafından mühürlendi.

KÜRT SORUNU

Kürt sorunu Türkiye'nin demokratikleşmesinin önündeki en büyük engellerden biri olarak varlığını koruyor. Sorunun barışçıl ve demokratik çözümüne yönelik esas olarak iktidar tarafından içtenlikli, bütünlüklü adımların atılmaması, yanı sıra Ortadoğu'daki gelişmelerin de etkisi ile 7 Haziran 2015 Genel Seçimlerinin hemen ardından başlayan silahlı çatışma ortamı halen sürmekte ve tüm rapor başlıkları altında ayrıntılı olarak aktarıldığı gibi başta yaşam hakkı olmak üzere ağır ve ciddi insan hakları ihlallerine yol açmaktadır.

İHD Dokümantasyon Biriminin tespitlerine göre;

- 2015 ile 2021 yılları arasını kapsayan 7 yıllık sürede silahlı çatışmalar nedeni ile en az 6019 kişi yaşamını yitirdi, 8562 kişi yaralandı (Suriye ve İKBY sınırları içinde süren çatışmalarda yaşamını yitirenlerin büyük çoğunluğu dahil değildir).

Bu kabul edilemez ağır ihlaller ve insani kayıplar, siyasi iktidarın Kürt sorununa yönelik şiddet politikalarını aynı zamanda kendi iktidarını sürdürmek için de kullandığını göstermektedir. Dolayısıyla bu sorunun çözümü Türkiye demokrasisinin gelişebilmesi için bir zorunluluktur. Siyasal iktidarı bir kez daha savaş politikalarını terk ederek yerine barışı tesis etmeye davet ediyoruz.

Siyasal iktidarın her şeyi güvenlik sorunu olarak gören, kutuplaştırıcı, siyasal görüşleri, inançları, etnik kimlikleri, cinsiyetleri ve cinsel yönelimleri farklı olanlara yönelik ötekileştirici politikaları ayrımcılığın ve nefretin, dolayısıyla şiddetin toplum içinde yayılmasını teşvik ediyor. Özellikle de toplum içinde Kürtlere yönelik nefret içerikli yok edici saldırıların artmasına, barışçıl bir arada yaşama iradesinin zedelenmesine yol açıyor.

TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin tespitlerine göre 2022 yılının ilk 11 ayında:

- Kürtlere yönelik ırkçı ve nefret içerikli saldırılar sonucu 1 kişi yaşamını yitirdi, 20 kişi ise yaralandı.

İktidar bloğunun Kürt sorununa yönelik imha ve inkâr politikalarına toplumun güçlü bir itirazı anlamına gelen 31 Mart 2019 yerel seçimlerinin sonuçlarını yok sayan kayyım atamaları, seçilmiş Kürt siyasilerin tutuklanmaları gibi demokrasi dışı uygulamalar 2022 yılında da devam etti. Örgütlenme özgürlüğü başlığı altında ayrıntılı olarak aktarılan ihlaller yaşandı. Seçmen iradesi ve demokratik değerler ayaklar altına alındı.

TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin tespitlerine göre 2022 yılının ilk 11 ayında:

- 3'ü eski belediye eş başkanı olmak üzere 11 belediye başkanı ya da eş başkanı, 1 belediye başkan yardımcısı, 7 belediye meclisi üyesi, 3 muhtar olmak üzere yerel yönetimlere seçilmiş 22 kişi gözaltına alındı, 2 kişi tutuklanırken 3 kişi adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı.

- 1 HDP milletvekilinin vekilliği hakkında kesinleşmiş mahkeme kararına dayanarak düşürüldü ve milletvekili tutuklandı.

Başta HDP'nin eski Eş Genel Başkanları Selahattin Demirtaş ve Figen Yüksekdağ olmak üzere çok sayıda seçilmiş Kürt siyasetçinin tutuklu bulunması veya hapis cezaları ve uzak cezaevlerine sürgünler ile cezalandırılmaları adil yargılanma, seçme seçilme, örgütlenme, düşünce ve ifade özgürlüğü gibi pek çok temel hak ve özgürlüğün ihlaline yol açmaktadır.

Özellikle son genel seçimlerde 6.5 milyon yurttaşın oyunu almış olan HDP'nin kapatılmasına yönelik davanın görülmesine 2022 yılının içinde devam edildi. Başta Kürtler olmak üzere, Türkiye toplumunun önemli bir bölümünü katılım ve temsil mekanizmalarının dışına itecek, siyasal hakları kullanma imkanından yoksun bırakacaktır. Bu durum toplumsal barışa ve bir arada yaşama iradesine büyük zararlar verecek olması bakımından son derece kaygı verici bir gelişmedir. Dava süreci devam ederken diğer yandan HDP üye ve yöneticilerine yönelik baskılarda sürmektedir.

TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin tespitlerine göre 2022 yılının ilk 11 ayında:

- HDP üye ve yöneticisi en az 375 kişi gözaltına alındı, 69 kişi tutuklandı, 105 kişi adli kontrol, 1 kişi ev hapsi şartıyla serbest bırakıldı.

Bizler, Kürt sorununun her zaman demokratik ve barışçıl çözümünü savunduk. Bunda ısrarlıyız. O nedenle, çatışmaların hemen şimdi durmasını istiyoruz. Çatışmasızlık ortamının tesisi ile birlikte, çatışmasızlık halinin yaşanan olumsuzluklardan da hareketle tahkim edilmiş bir hale getirilerek güçlendirilmesi, izlenmesi ve toplumsal barışın sağlanabilmesi için tüm tarafların içtenlikli, etkin programlar geliştirmesi gerekmektedir.

KADIN ve LGBTİ+ HAKLARI

Bianet'in verilerine göre 2022'nin ilk 11 ayında erkekler, 308 kadını öldürdü, 140 kadını taciz etti, 209 çocuğu istismar etti, 728 kadına şiddet uyguladı, 26 kadına tecavüz etti. Erkekler en az 386 kadını seks işçiliğine zorladı. 2022'nin ilk on bir ayında 171 kadının ölümü basına "şüpheli" olarak yansırken, en az 36 çocuk erkekler tarafından öldürdü.

TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin tespitlerine göre 2022 yılının ilk 11 ayında;

- LGBTİ+'lara yönelik nefret içerikli saldırılar sonucu 2 kişi yaşamını yitirdi, 2 kişi yaralandı.

2022 yılında kadınlar ve LGBTİ+'lar hak ve özgürlüklerin korumak ve geliştirmek amacıyla kullanmak istedikleri Anayasa tarafından da güvence altına alınmış olan barışçıl toplantı ve gösteri yapma özgürlüklerini kolluk kuvvetlerinin müdahale ve engellemesi ya da mülki idare amirlerinin aldığı yasak kararları sonucu kullanamadılar, kamusal/siyasal alana müdahil olmadılar.

TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin tespitlerine göre 2022 yılının ilk 11 ayında:

- Kadınlar ve LGBTİ+ hakları için yapılmak istenen en az 30 barışçıl toplantı ve gösteriye kolluk kuvvetleri müdahale etti, 35'i çocuk en az 1032 kişi işkence ve kötü muamele niteliğinde uygulamalara maruz alarak gözaltına alındı, en az 6 kişi yaralandı.

- 8 Mart Dünya Kadınlar Günü kapsamında yapılan 4 barışçıl toplantı ve gösteriye kolluk kuvvetleri müdahale etti 1'i çocuk 83 kişi gözaltına alındı.

- Onur Ayı'nda 2 üniversitede 3 etkinlik yasaklandı. 3 il ve 3 ilçede mülki idare amirleri tüm eylem ve etkinlikleri 7-30 gün arasında sürelerde yasakladı. 1 ilde etkinlikler valinin açıklamaları ve fobik tehditler sonucunda iptal edildi.

- Onur yürüyüşlerine yönelik kolluk kuvvetleri tarafından yapılan 7 müdahale sonucu 34'ü çocuk en az 526 kişi işkence ve kötü muamele ile gözü altına alındı.

- 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü için yapılacak 5 etkinlik yasaklandı ve engellendi. Bu kapsamda yapılması istenen 9 barışçıl toplantı ve gösteriye kolluk kuvvetleri müdahale etti, en az 388 kişi gözü altına alındı, 7 kişi adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı, en az 3 kişi yaralandı.

“Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi”nin Cumhurbaşkanlığı Kararı ile feshedilmesine karşı yürütmenin durdurulması ve kararın iptali talebiyle Danıştay 10. Dairesi’nde dava açıldı. Davanın 28 Nisan 2022 tarihinde görülen duruşmasına izleyici olarak katılmak üzere Danıştay binası önünde bekleyenlere polis biber gazı ile müdahale etti en az 1 kişi yaralandı. 19 Temmuz 2022 tarihinde Danıştay 10. Ceza Dairesi, “Anayasa tarafından verilen temsil yetkisi ve 9 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde verilen yetkiye istinaden tesis edilmiş olan dava konusu Cumhurbaşkanlığı Kararında hukuka aykırılık bulunmadığı” gerekçesiyle oy çokluğu ile iptal istemini reddetti.

Onur Ayı kapsamında yapılacak olan etkinlikler ya yasaklandı, ya fobik saldırılara ya da müdahalelere maruz kaldı. Örneğin, 17 Haziran 2022 tarihinde İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi bahçesinde İstanbul Üniversitesi Eşitlik Topluluğu tarafından düzenlenecek piknik, ayrımcı ve fobik grupların üniversite kampusu çevresinde toplanması üzerine iptal edildi. Antep Valisi ise 18 Haziran 2022 tarihinde kendisine ait sosyal medya hesabı üzerinden şu paylaşımda bulundu: “Gaziantep’te sapkın etkinliklerin düzenleneceği paylaşımları yapılmaktadır. Valiliğimiz tarafından verilen bir izin ve valiliğe yapılmış bir müracaat yoktur. İzin verilmesi de mümkün değildir.”

18 Eylül 2022 tarihinde ilki İstanbul’da yapılan LGBTİ+ karşıtı, nefret içerikli mitingler, Urfa, Konya, Ankara, İzmir ve Antep’de de gerçekleştirildi. RTÜK İstanbul’daki miting ile ilgili kamu spotu hazırladı.

İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, Sivil Toplum İlişkiler Genel Müdürlüğü Hizmet İçi Eğitim Semineri’nde 31 Mart 2022 tarihinde yaptığı konuşmada LGBTİ+’lara karşı ayrımcı ve nefret içerikli ifadeler kullandı.

ÇOCUK HAKLARI

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme dünya genelinde en çok ülke tarafından kabul edilen insan hakları belgesi olma özelliğini taşımasına karşın dünyanın her yerinde çocukların hakları yoğun bir şekilde ihlal edilmektedir.

Türkiye’nin içinde bulunduğu ağır ekonomik kriz ve çatışma ortamından en çok çocuklar etkilenmektedir. Çocukların eğitimini, fiziksel, duygusal, zihinsel ve sosyal gelişimlerini olumsuz etkileyen çocuk işçiliği önemli bir sorundur. TÜİK’in 31 Mart 2020 tarihinde paylaştığı verilere göre 720.000 çocuk işçi bulunmaktadır. TÜİK’in değerlendirme dışı bıraktığı ve sayıları yaklaşık 1,5 milyonu bulan çırak, stajyer ve meslek eğitimi gören öğrenciler de dahil edildiğinde çocuk işçi sayısı 2 milyonu aşmaktadır.

Milyonlarca çocuk çocuk güvencesiz ve sağlıksız koşullarda yaşamak ve çalışmak zorunda bırakılmaktadır. Halen Türkiye’de bu koşullarda yaşam mücadelesi veren yaklaşık 1 milyon 700 bin mülteci/sığınmacı çocuk bulunmaktadır.

İşçi Sağlığı ve İşgüvenliği Meclisi’nin (İSİG) tespitlerine göre 2013 ile 2022 yılları arasında en az 616 çocuk çalışırken yaşamını yitirdi. Bu sayının 70’ini mülteci ve göçmen çocuklar oluşturmaktadır.

Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre 1 Aralık 2022 tarihi itibarıyla hapisanelerde 840'ı hükümlü 1.682'si tutuklu olmak üzere toplam 2.522 çocuk mahpus bulunmaktadır. Yine Bakanlığın verilerine göre 31 Ağustos 2022 tarihi itibarıyla 7.879 çocuğa denetimli serbestlik uygulanmaktadır.

TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin verilerine göre 2022 yılının ilk 11 ayında;

- Mayın ve sahipsiz bomba vb. maddelerin patlaması sonucu en az 1 çocuk yaşamını yitirdi, 3 çocuk ise yaralandı.
- Kolluk güçlerinin yargısız infazı, dur ihtarına uyulmadığı gerekçesiyle veya rastgele ateş açması sonucu 1 çocuk yaşamını yitirdi, 1 çocuk yaralandı.
- Güvenlik güçlerine ve veya resmi kurumlara ait araçların çarpması sonucu en az 1 çocuk yaralandı.
- Çeşitli gerekçelerle yapılan barışçıl toplantı ve gösterilere kolluk kuvvetlerinin müdahalesi sonucunda en az 143 çocuk işkence ve kötü muamele niteliğindeki uygulamalar ile gözaltına alındı.

Ayrıca 2022 yılının ilk 11 ayında;

- TİHV'e işkence ve diğer kötü muameleyle maruz kaldığı iddiasıyla 59 çocuk başvurdu.

MÜLTECİLER ve SİĞİNMACILAR

Çatışma, şiddet ve zulüm sebebiyle zorla yerinden edilen kişilerin sayısı küresel çapta rekor düzeyde artış gösterirken, Türkiye dünyada en fazla sayıda mülteciye ev sahipliği yapan ülke durumundadır. UNHCR'nin tespitlerine göre Türkiye, yaklaşık 3,6 milyon kayıtlı Suriyeli mültecinin yanı sıra 320.000 kadar diğer uyruklardan sığınmacı ve mülteci bulunmaktadır.

Artık Türkiye toplumunun asli unsuru, bir parçası haline gelen sığınmacı ve mülteciler, hala statü edinemedikleri gibi, her türlü ayrımcılığa ve istismara, nefret söylemine ve ekonomik sömürüye yoğun bir şekilde maruz kalıyorlar.

2022 yılında da şiddet ve nefret saldırılarına maruz kalan sığınmacı ve mülteciler yaşamlarını yitirdiler. İnsan kaçakçıları tarafından ölüme sürüklendiler. Ekonomik krizin fiziksel, ruhsal ve sosyal tüm sonuçlarını en ağır bir şekilde yaşayan sığınmacı ve mülteciler, iş ve gelir kaybı, güvencesiz ve kötü koşullarda çalışma, sağlık hakkına ve eğitime erişim problemleriyle brikte toplumun görmezden geldiği, hatta gözden çıkardığı hayatlar oldular.

Son dönemde mültecilere yönelik nefret söylemi ve ayrımcılığın bizzat yetkililer ve hatta siyasi partilerin yöneticileri tarafından geliştirilmesi kaygı vericidir.

TİHV Dokümantasyon Merkezinin tespitlerine göre 2020 yılının ilk 11 ayında;

- Donma, boğulma, kaza ve yangın gibi nedenlerle en az 55 mülteci/sığınmacı yaşamını yitirdi, 45 mülteci/sığınmacı yaralandı.
- 20 ayrı olayda ırkçı ve nefret içerikli saldırılar sonucu 12 mülteci/sığınmacı yaşamını yitirdi., 14 mülteci/sığınmacı yaralandı.
- İçişleri Bakanlığı kararıyla yabancı ülke vatandaşlarının Türkiye genelindeki 781 mahallede ikametgâh kaydı yaptırması yasaklandı.
- İran'da Jîna Mahsa Amini isimli kadının polislin işkence ve diğer kötü muamelesi sonucu yaşamını yitirmesini protesto etmek için Türkiye'deki İran vatandaşı kadınlar tarafından yapılmak

istenen eylemler engellendi ya da eylemlere müdahale edildi. Kişilerin kimlikleri/pasaportları incelendi, sınırdışı edilmekle tehdit edildiler.

- İstanbul'da yapılan 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü yürüyüşünde gözaltına alınan yabancı uyruklu 2 kadın hakkında sınır dışı kararı verildi.

Ayrıca İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi'nin (İSİG) verilerine göre 2022 yılının ilk 10 ayında iş kazaları/cinayetleri sonucu en az 80'i mülteci/sığınmacı yaşamını yitirdi.

EKONOMİK ve SOSYAL HAKLAR

Türkiye son kırk yılın en ağır ekonomik krizlerinden birini yaşıyor. Yıllardır uygulanan borçlanmaya dayalı neoliberal ekonomi politikalarının, muazzam savaş ve çatışma harcamalarının sebep olduğu ekonomik kriz ve derin yoksullaşma, yurttaşların hem biyolojik hem de sosyal yaşamlarını sürdürülebilmelerini tümüyle imkansız kılan ağır insan hakları ihlalidir.

Silahlı çatışma ve savaş harcamaları ekonomik krizi derinleştirmektedir. Araştırmacı İzzet Akyol, Demokratik Gelişim Enstitüsü için hazırladığı bir araştırma raporunda 1985 ile 2021 yılları arasında çatışma nedeni ile doğrudan 230 milyar dolar harcadığını, 2022 yılı itibariyle güncellenen dolar endeksine göre ise Türkiye ekonomisinin 4,5 trilyon dolar kaybettiğini ve bu kayıp olmasaydı Türkiye'nin milli gelirin % 36 daha fazla büyüebileceğini ortaya koymuştur.

Devam eden çatışmalar ve pandeminin ardından giderek derinleşen ekonomik krizin etkisi ile yaygınlaşan yoksulluğa karşı ekonomik ve sosyal hakların korunması mücadelesi önem taşımaktadır. TÜİK'in verileri aracılığıyla istihdam kayıplarını ve işsizlikteki artışı görmek mümkün olmasa da yoksulluk ve işsizlik enflasyonun da artmasıyla derinleşmiştir. 5 Aralık 2022 tarihinde açıklanan verilere göre yıllık enflasyon TÜİK'e göre % 84,39, ENAG'a göre ise % 170'tir. Benzer bir şekilde, TÜİK işsizlik verisini 3.482.000 kişi olarak açıklarken DİSK-AR bu sayıyı 7.515.000 kişi olarak açıklamıştır. Siyasal iktidarın temel ekonomik göstergeleri manipüle etmesinin sonucunda milyonlarca işçi, emekçi, emekli, esnaf ve köylü mağdur edilmiş durumdadır.

OHAL KHK'ları ile kamudan yaklaşık 135.000 ve özel sektörden ihraç edilip işsiz bırakılan yaklaşık 200.000 kişi, aileleri ile birlikte düşünüldüğünde yaklaşık bir milyon yurttaş açlığa mahkûm edilmiştir. Sivil ölüm diye tabir edebileceğimiz ihraçlar çok ağır bir ekonomik ve sosyal hak ihlali oluşturmaktadır.

Hayat pahalılığı, işsizlik, yoksulluk, güvencesizleşme ve örgütsüzleşme en çok kadınları, çocukları, mülteci ve sığınmacıları vurmaktadır.

Yoksulluğun giderek arttığı Türkiye'de işçi ve emekçilerin kazanılmış haklarına dokunulmamalı, enflasyon rakamları manipüle edilmemeli, kıdem tazminatı hakkına dokunulmamalı ve iş cinayetleri önlenmelidir. İşçi ve emekçilerin hak arama eylemleri yasaklanmamalı, sendikalaşma, grev ve toplu eylem hakkı güvenceye alınmalıdır

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI

T: +90 (312) 310 66 36

F: +90 (312) 310 64 63

tihv@tihv.org.tr

www.tihv.org.tr

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ

T: +90 (312) 230 35 67-68-69

F: +90 (312) 230 17 07

posta@ihd.org.tr

www.ihd.org.tr

